

Gezi

Fatih ERKOÇOĞLU*

Tunus İzlenimleri başlıklı yazımızın birinci bölümünde Tunus'un tarihine ve özellikle başkent Tûnis, Ben-zert, Kartaca, Sîdi Bu Saîd, Hamamât ve Nabal'dan bahsetmiştik. Bu bölümde ise kaldığımız yerden devam ederek sırasıyla Sûse, Münestır ve Kayravân şehirlerine yapmış olduğumuz gezilerde almış olduğumuz notları sizlerle paylaşmak istiyoruz.

Sûse ve Münestır şehirlerini birbirlerine olan yakınlıklarından dolayı aynı günde gezebileceğimi düşünmüştüm. Sabah erkenden önce Sûse'ye, ardından da başka bir araçla Münestır'a gittim. Zira Münestır daha güneydeydi ve orasını daha önce gezebilirim Sûse'ye dönüşüm ve oradan da Tûnis'e gidişim çok daha kolay olabilecekti.

Tunus'un doğu sâhilinde bulunan ve batı dillerinde Monastır şeklinde söylenen şehir, Sûse ile Mehdiye şehirleri arasında yer almaktadır. Şehir, Akdenizden gelebilecek Bizans saldırılarına karşı Abbâsîlerin Ifrîkiyye valisi Herseme b. A'yen tarafından yaptırılan müstahkem ribâtın etrafında gelişmiştir. Yeri gelmişken belirtelim ribât, ilk dönemlerde cihada hazır bulundurmak üzere binek hayvanların toplandığı yer anlamına gelmekteydi.

TUNUS

GEZİ NOTLARI- II

Sonraları ise ulakların (haberci, kurye) hayvan değiştirme konağı anlamını da kazanmış; kervansaray olarak da, buna çok yakın bir mânâda kullanılmış olup, bununla birlikte bu tabir, bir nevi dînî ve askerî maksatla kurulmuş yapılarla isim olmuştur. Abbâsî valisi Herseme'nin yaptırmış olduğu bu ribât aynı zamanda Ifrikiye'de 796 yılında yaptırılan ilk ribât idi ve Ağlebîler döneminde (IX. asırda) Sebte'den İskenderiye'ye kadar sâhil boyunca 78 ribât inşa edilmişti.

Şehre dış surlardaki kapıdan girdim. Yürüyerek ribâtın bulunduğu yere ulaştım. Ribâtın çevresinde çok sayıda ay yıldızlı Tunus bayrağı yer almaktaydı. Hemen yapının önündeki caddenin arkasında beyaz kubbeli ve kemerli iki adet yapı durmaktaydı. Onların biraz arkasında ise 1903 yılında

Münastır'da doğan ve Tunus'un bağımsızlığını kazandıran lideri Habib Burgiba'nın 1968 yılında yaptırdığı (müteâkiben kendisi ve aile fertleri buraya defnedilecektir) altın yaldızlı bir kubbe ve iki adet minaresiyle Burgiba Camii görölmekteydi.

Şehre yüksek bir yerden bakabilmek için hemen ribâta girdim. Ribât, muhtelif zamanlarda yapılan ilave ve kulelerle yüksek surlu bir kaleye dönüşmüş. Osmanlılar zamanında ise bu ribâta bir kapı daha ilave edilmiş ve yeni inşa edilen burçlara da top yerleştirilmiştir. Ribâtın dâirevî gözetleme kulesinden bakıldığında, şehirde turizmin oldukça fazla geliştiği görölmekte ve sâhil boyunca çok sayıda otel çarpılmaktadır. Eski şehrin sâhili boyunca

kumsalı, korunaklı marinası ve hemen arkasında ise Sîdî Gadamisi Adası, özellikle ribâtın surlarından görölmeğe değer. Ribâtın Burgiba Camii'ne doğru bakıldığında ise içerisinde birkaç tane kubbeli yapının da yer aldığı geniş bir mezarlık dikkatinizi çekecektir. Bu arada ribâtın avlusundaki çok sayıda sandalye ve ses düzeninden burasının aynı zamanda açık hava konserleri için de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ribâtta ağaç işleri, dokumalar, hat sanatı örnekleri, cam ürünleri, parşömen ve papirüslerin sergilendiği İslâm Sanatı Müzesi adında bir müze yer almaktadır.

Ribâtın yanında ise şehirdeki önemli bir başka tarihi eser olan Ulu Cami bulunmakta-

dır. Namaz vakti olmadığında bu yapının içine girmek mümkün olmadı. Bu yapının arkasına düşen ve istinat kuleleriyle takviye edilmiş olan, bizim kervansaraylara benzeyen bir başka yapının ise şu anda restore edildiği anlaşılmaktadır. Sidi Zueyb Zaviyesi olarak bilinen bu yapıya da maalesef kapalı olduğu için giremedim. Buradan yürüyerek eski şehrin mahallelerini gezmeye devam ettim. Dar sokaklar ve daha çok Fransız etkisinin hissedildiği dârevî bir meydandan geçtikten sonra şehrin dış surlarındaki bir diğer kapıdan eski şehri terk ettim.

Kiraladığım bir taksi ile de hiç vakit kaybetmeden Sûse'nin yolunu tuttum.

Sûse, Başkent Tûnis ve Se-fakis şehriden sonra ülkenin üçüncü büyük şehridir. İşlek bir limanı ve endüstri merkezi olmasına rağmen, bu durum eski şehrin sakin havasını etkilememektedir. Eski şehir çepeçevre surla kuşatılmıştır. Sâhilden eski kentin girişinde 851 tarihli Ulu Cami, bu yapının hemen

sağ çaprazında ise VIII. yüzyılın sonlarında yaptırılan ribât bulunmaktadır. Ribâtın dârevî gözetleme kulesine çıktığınızda, Münestir ribâtında olduğu gibi size özellikle eski şehrin hemen bütün yönlerinde geniş bir alanı görme ve fotoğraflama imkânı tanımaktadır. Ulu Camii, şansım varmış ki açıldı, hiç vakit kaybetmeden ziyaret ettim. Ardından ise şehrin dar sokaklarında dolaşmaya başladım. Bir müddet sonra Kasaba denilen iç kalenin surlarıyla karşılaştım. Bir giriş bulabilmek için yapının etrafını dolaşmam fayda etmedi, zira buradan kaleye

bir giriş bulunmuyordu. Bundan dolayı da farklı bir yoldan yine gezerek şehrin surlarından dışarı çıktım. Tuttuğum bir taksiyle Kasaba'ya diğer taraftan hızlıca ulaştım. Mesai saatinin bitmesi nedeniyle aynı zamanda Sûse Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan bu yapıya giremedim. Burada bulunan ve günümüzde deniz feneri olarak da kullanılan Halef kulesi-

sinden Sûse'ye bakışı artık başka bir Sûse gezisine bırakarak terminalin yolunu tuttum.

Ifrikiyye'de ilk Müslüman yerleşim alanı olan Kayravân'a, gidişimiz ise Bâb Alîva denilen terminalden oldu. Sabah erken yola çıkmıştık ve saat 11 sularında Kayravân'a ulaşmıştık. Hava oldukça sıcaktı ve etrafta yeşillik görünmüyordu. Sadece binaların gölgeleri diğer kısımlara göre daha serindi.

Kayravân adı kârivân (kervan) kelimesinin, "ordu ve ordugâh" anlamını da kazanmasından sonra Arapçalaşmasından oluşmuştur. Şehir, Emevîler'in Ifrikiyye valisi 'Ukbe b. Nâfi' tarafından bölgede yaşayan Beberîleri kontrol altında tutmak ve ordu sevkiyatında üs olmak üzere kurulmuştur (50/670). Kayravân, Kûfe ve Basra gibi bir ordugâh şehirdi. Bölgedeki Müslüman hâkimiyetinin tesisi için inşa edilen şehir, aynı zamanda buradaki ilk Müslüman yerleşim birimiydi. Şehir, Bizans İmparatorluğunun denizlerdeki hâkimiyetinin sürmesi ve bu durumun bir tehdit oluşturmamasından dolayı, bilinçli olarak denize uzak bir mesafede kurulmuştu.

Kayravân Ulu Camii

Şehirde ilk olarak Kayravân Ulu Camii'ni ziyaret ettim. Etrafta çok sayıda turist otobüsü bulunuyordu. Kuzey Afrika'daki bütün camilerin atası sayılan bu cami ilk olarak Ukbe zamanında inşa edilmiş idi; fakat zamanla genişletilmek için Ukbe'nin yapısı yıkılmış ve muhtelif zamanlarda yenilenmişti. Buna rağmen caminin heybeti görülmeye değerdi. Yapının kuzey revakında bulunan iri yapıli kare minare, Emevîlerin Şam'da yaptırdıkları Ulu Camii'nin minaresi gibiydi ve bu tarz minareler Suriye'den Kuzey Afrika'ya, oradan da Sicilya ve İspanya'ya kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Mermer döşeli avlu, ince işlemeli mihrap ve

Fatih ERKOÇOĞLU

at nalı kemerleriyle Kayravân Ulu Cami göz alıcı bir güzellikeydi. Ulu Cami'nin kuzey cephesinde beyaz badanalı bir mezarlık vardı. Yapının içinden ve dışından fotoğraflar aldıktan sonra kenarda yer alan mahalleleri gezmeye başladım. Beyaz badanalı ve mavi boyalı pencereleleri ve ağırlıklı olarak at nalı kemerlerin kullanıldığı kapılarıyla Kayravân evleri görmeye değerdı. Bu arada caminin girişinde mahallî eşyalar satan satıcıların yer tezgâhlarından şehre has bazı hediyelikler almak mümkündü.

Bütün şehri gezmek için akşama kadar vaktim vardı. Eski şehri çepeçevre dolaşmak düşüncesiyle bir taksiye bindim. Şoförüm restore edilmiş olan

surların etrafından beni aracıyla gezdirirken, şehrin takriben 10 km dışında bir İslâm Sanat Eserleri Müzesi'nin olduğunu, oraya gitmeyi isteyip istemediğimi sordu. Ben de memnuniyetle bu teklifi kabul ettim. Kısa süren bir yolculuktan sonra ulaştığımız müze maalesef kapalıydı. Burada daha fazla zaman kaybetmeden ayrıldım ve aynı taksiyle hızla şehir merkezine döndüm. Kaybettiğim zamanı telâfi edebilmek için şoförüne beni, Ağlebîler döneminden kalma havuzlara götürmesini söyledim. Kısa süre sonra havuzların da içerisinde bulunduğu geniş mesire alanına ulaştığımızda, taksiden indim havuzları görmek için yürüyerek parkın içerisine girdim. Şehrin su ihtiyacını karşılaya-

bilmek için yapılmış olan havuzlar, ikisi oldukça büyük ve bunlara bitişik olan iki de küçük dârevî yapılardan oluşmaktaydı. Havuzların içerisinde hâlen su bulunuyordu. Burası bir mesire alanı olarak düzenlenmiş ise de havanın sıcak olması ve buraya dikilen ağaçların da henüz küçük olmaları buraya halkın -belki sadece o vakit- teveccühünü azaltmış olsa gerek, ortada kimsecikler gözüküyordu.

Ağlebî havuzlarından yürüyerek Sidi Sahab Zaviyesi'ne ulaştım. Bu zaviye, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sahabeti ve Ifrikiyye'ye tertip edilen bir seferde 654 yılında Kayravân'a 30 km. mesafede bir yerde vefat eden Ebû Zum'a el-Belevî'nin

anısına yapılmış olup, cami, medrese ve türbeden oluşan bir külliye'dir. Ebû Zum'a'nın Hz. Peygamber'in üç adet sakalı şerifine sahip olduğu ve bunların da buraya gömüldüğü halk arasında yaygın olup, bundan dolayı da buraya Berber Camii de denildiği rivayet edilmektedir. Revaklı avlunun bulunduğu avludan, çinilerle süslü bir koridordan ilk avluya göre daha küçük olan başka bir avluya çıkılmaktadır. Avlunun hemen her yeri Kayravân işi çinilerle kaplıydı. Avlunun daha yoğun olan revakından Ebû Zum'a el-Belevî'nin makamının olduğu türbeye girilmektedir. Her yanı çinilerle kaplı türbeye girerken insan yoğunluğu daha da artmaktaydı ve türbenin içerisinde de dua eden, istirahat eden insanlar bulunmaktaydı.

Burasının sünnet mevsiminde ailelerinin çocuklarını getirdikleri Hacı Bayram gibi bir mekân olduğunu, diğer ta-

rafta yer alan mescitte namaz kıldıktan sonra ilâhi ve zılgıt tarzında kadınların yüksek sesle bir şeyler söylemesi sonrasında fark ettim. Türbe girişine gittiğimde çok sayıda kadının bulunduğunu; fakat bunlardan sadece bir kaçının az önce duyduğum seslerin sahibi olduğunu anladım. Başlarında kırmızı fesleri ve sünnelik kıyafetleriyle birlikte iki küçük çocuk vardı. Bir kısım sözler eşliğinde çocuklar içeride kısa sürede sünnet oldular. Tabii olarak kadınların yoğunluğu çokları kimlerin sünnet ettiğini görmeme engel oluşturmuştu. Müteâkiben çocuklardan birisini, oradaki kadınlardan birinin kucağında ağlarken gördüm. Bu arada başka biri bizde olduğu gibi havaya şeker attı ve çevredekiler de bunları toplamaya başladılar. Kadın ağlayan çocuğu, babasına gösterdi, ağlamaklı gözlerle baba, kadının kucağındaki çocuğunu alnından öptü.

O ara yemek için küçük bir dükkâna girdim. Burada köfteyle birlikte melemen tarzı başka bir yemekle öğlen yemeğimi yedim.

Kemerli Kapılar

Artık yine gezme vaktiydi. Her ne kadar hava çok sıcak olsa da bir daha Kayravân'a glemeyebilirdim. Tuttuğum taksiyle önünde bir topun ve şehrin güney kapısı olduğunu zannettiğim iki adet kemerli kapının olduğu kısma gittim. Buradan yürüyerek eski şehri gezmeye devam ettim. Fransızca yazılar ve modern bazı araçlar olmasa bir Ortaçağ şehrini gezdiğiniz hissine kapılmamanız için hiçbir sebep yok. Dar sokaklar, kemerli girişler, mavi boyalı pencere, kapı ve cumbalar, beyaz badanalı duvarlar. Evlerin ve sokakların duvarlarına asılmış ve yeni sahibini bekleyen rengârenk mahalli işlemeli halılar, kıyafetler, bakırdan ya-

pılmış Kayravân hatırası hediye-
yelikler.

Dar sokaklardan geçerken, küçük dükkânlarda Kayravân'a özgü, içine hurma doldurularak şerbete batırılan ve adına *makrûd* denilen tatlıları yiyebilirsiniz. Tabii olarak, "O sıcakta tatlıyı kim yer." dediğinizi duyar gibiyim. Bir daha nerede o tatlıları yiyebilirsiniz ki...

Eski şehri gezmeye devam ederken Zeytûne isimli camide ikinci namazımı kılmaya karar vermiştim. Namazı müteâkiben cemaatten birisi; daha sonra doktor olduğumu öğrendiğim bir Kayravânlı beni evine davet etti. Çok fazla vaktimin olmadığını söyleyerek bu şahsın nâzik davetini geri çevirsem de ısrarı üzere evine gitmek zorunda kaldım. Kayravânlı doktorun aracıyla Ağlebî havuzlarının olduğu yere yakın evlerine gittik. Doktorun evi aynı zamanda muşayenehanesiydi ve yine kendisi gibi doktor olan hanımıyla birlikte burada yaşıyorlardı.

Ailenin ikramlarının yerken, biraz Türkiye biraz da Tunus hakkında konuştuk. Bu arada abisini ziyarete gelen doktorun erkek kardeşi ile hanımı da sohbetimize iştirak ettiler. Doktorun, mühendis olduğunu söyleyen kardeşi daha önce Türkiye'de bulunduğunu ve ülkemizi beğendiğini ifade etti. Yeri gelmişken burada Tunusluların Türkiye'ye oldukça fazla ilgi duyduklarını zikretmek istiyorum.

İkram ve sohbet faslı sonrasında izinlerini istedim ve oradan ayrıldım. Kısa bir yürüyüş sonrasında yine şehir merkezine ulaştım. Eski şehir merkezinde dar sokaklarda biraz daha dolaştıktan sonra yeniden Ulu Cami'ye gittim. Artık hava kararmak üzereydi, bir taksi ile otobüs terminaline gittim. Bu arada Kayravân'a gelirken yol-

da, buradan Cerbe Adasına geçmek için planlarımı yapmıştım. Cerbe'ye giden otobüsler Kayravân'a uğruyorlardı; fakat bu otobüslerin dolu ya da boş olup olmadığını bilmiyordum. Zira daha önceden de yer ayırtmam mümkün olmamıştı. Bu nedenle de Cerbe'ye gidecek olan otobüsün Kayravân'a geliş vakti takriben akşam saat 10 sularında olacaktı ve benim de bu vakte kadar Kayravân'da

dolaşmam gerekmekteydi. Bu durum benim açımdan riskliydi, ama bunu da göze almak zorundaydım. Zira Tunus'taki vaktim giderek azalmaktaydı ve ertesi günü de burada kalacak olursam Cerbe programında aksama olabilirdi. Bütün bunları göz önünde bulundurarak Kayravân'a gelmiştim. Hava kararırken ise buradaki gezimin sonuna ulaşmıştım.

Tunus'ta vaktinde gitmeyecek olursanız namazlarınızı eda edecek açık mescit ve cami bulmanız imkânsız. İşin kötü tarafı tuvalet ve abdestlikler de camilerde olduğu için bunlar da kapatılıyordu. Bu bakımdan vaktinde ihtiyaçlarınızı gidermezseniz açıkta kalabilirsiniz. Biraz gecikmeli de olsa akşam namazını eda ettikten sonra yatsı namazını da ardından cem etmek istedim; fakat caminin görevlisinin uyarısıyla camiye terk etmek zorunda kaldım. Laik Tunus hükümeti sadece namaz vakitlerinde camilerde ibadet yapılmasına izin veriyordu.

Namaz sonrası terminale döndüğümde, burada benim gibi birkaç kişi daha otobüs bekliyordu. Cerbe otobüsü terminale biraz gecikmeli de olsa geldi.

Otobüsümüz Kayravân'dan hareket ettiğinde ben, koltuklardan birisini yatırarak ertesi günü Cerbe Adası'nda daha zinde olabilmek için uyumaya hazırlanıyordum.

* Dr.